

ABSTRAKTI

Vesa Suominen

Rajoittunut kirjastokäsitys – rajoittunut yhteiskuntakäsitys: Mahdolliset käsityksemme kirjastosta ja poliittinen teoria ja filosofia?

Yhteystiedot: Vesa Suominen, Oulun Yliopisto, vesa.suominen@oulu.fi.

Esitelmä käsittelee mahdollisuutta ylittää useristisen kirjastokäsitteen rajoittuneisuutta liberalismi-kriittisen, republikanistisen poliittisen teorian ja filosofian kautta (vrt. esim. Mäki 2013, Sellers). Argumentaatio kiteytyy siihen, onko perustelua käsittää kirjaston rationaliteetti vain palvelun käsitteestä lähtien vaiko myös suhteessa kasvatukseen.

Userismi ja liberalismi

Voimme luontevasti ajatella, että kirjasto on

- (a) käyttäjiä varten (missä ilmenee tiedonsaannin oikeudeksi kutsuttu puoli intellektuaalisista oikeuksista), mutta myös
- (b) kirjoittajia tai muita tekijöitä ja tuottajia varten (varsinainen sananvapaus) sekä
- (c) yhteisöä, yhteiskuntaa ja valtiotakin varten, koska se voi palvella näiden legitiimejä kasvatuksellisia ja sivistyksellisiä pyrkimyksiä. (Ks. esim. Suominen 2001 ja 2007)

Usersimilla tarkoitan ajatustapaa, missä itsestään selvästi ainoana kirjaston legitimaationa hyväksytään käyttäjien intressit.

Smith kiteyttää liberalistisen ajattelun neljään periaattiin:

- (a) “The principle of methodological individualism” eli “rationality is, on this account, exclusively a predicate of individual actors and actions”,
- (b) “The principle of value-neutrality”, eli “rationality is concerned with means and not ends. It is a form of calculation that allows the agent to acquire the objects of his desire, rather than prescribing what kind of objects he ought to desire”,
- (c) “The principle of psychological hedonism”, eli “the natural goal of each agent is to maximize the number of pleasures and minimize the number of pains”, ja lopulta
- (d) “The principle of the social contract or the ‘natural condition’, which is in turn said to generate the conditions for political legitimacy” eli “the problem of politics is conceived as finding ways of limiting the infinity of human desires so that each can coexist with all under the rule of universal law”.

Tässäkin näemme logiikan, jossa valtio (vrt. kirjasto) legitimoituu puhtaasti välineenä lähtien yksilöiden annettuna olevista intresseistä ikään kuin puhtaasti asiakassuhteena. Voimme luontevasti myös ajatella, että kirjasto on oleellisesti se, mitä se sisältää, minkä taas voimme yleiskäsitteisesti määrittellä kulttuuriksi. Ongelmallista tässä olisi ajatella, että ihmisen suhde kulttuuriinsa olisi asiakassuhde.

Republikanismi ja valtion legitiimi kasvatuksellinen pyrkimys

Sellers sitoo republikanismin perinteen antiikin Rooman *res publica* -käsitteeseen ja toisaalta tasavaltaan muodollisena valtiomuotona. Liberalismi näyttäytyy Sellersillä ”republikanismin lapsena”, kun liberaalisti ajattelevat, perustuslaillista monarkiaa kannattavat Ranskan vallankumouksen aikana ja sen jälkeen eivät voineet pitää itseään varsinaisesti tasavaltalaisina. Teemani kannalta keskeisesti Sellersinkin mukaan liberalismissa vapaus määrittyy ”valtion puuttumattomuudeksi” (”government non-interference”, Sellers 1998, 108). Vapauden suhteen voimme havainnollistaa republikanismin ja liberalismien eroa seuraavasti. Liberalistille vapautta on sitä enemmän, mitä pienempi on valtion osuus, koska valtio rakenteineen ja lakeineen aina rajoittaa vapautta (negatiivinen vapaus ’jostakin’ Berlinin (1958) mielessä). Republikanistille valtio on perusta, jolle vapauskin rakentuu, kun valtio instituutioineen mahdollistaa vaikuttavan toiminnan (Berlinin mielessä positiivinen vapaus ’johonkin’).

Mäen (2013) mukaan kuitenkin vapauskäsitteiden vastakohta, jonka puitteissa republikanistinen ja mm. Hegeliläinen valtioajattelu avautuu, on negatiivisen ja autonomisen vapauden välillä. Autonomisen vapauden Mäki määrittelee itsemääräämiseksi. Vapaa on se, joka noudattaa itse itselleen säätämänsä lakia, mikä on tietysti hyvin kansanvaltainen lähtökohta. Mutta ”Jotta itsemäärääminen olisi mahdollista, on sitä varten oltava itse” (Mäki 2013, 19). Hegelin (1820) valtiokäsitys tekeekin valtion keskeiseksi tekijäksi persoonan muodostumisessa, jolloin myös kasvatuksen ja sivistyksen (*Bildung*) käsitteet saavat sijansa.

Liberalistisen valtion neutraalisuuden vaatimuksesta poiketen republikanistilla valtiolla voi olla ja sillä väistämättä on ja tuleekin olla jokin ’sanoma’. Hegeliläistä siveellisyyden (*Sittlichkeit*) voimme ajatella yhdeksi tavaksi määrittellä valtion ’sanomaa’. Varsin lähelle auktoriteetin ja tradition merkitystä Gadamerilla (1979 ks. myös Suominen 2001 ja 2014/2015) tullaan tehtäessä vapauden suhteen ero vain oman halun toteuttamisen (*willfulness, Willkür*) ja todellisen ja vakaan moraalisuuden (*true conscience*) kesken. Jälkimmäinen sisältää valmiuden kuulla, mitä toisilla, myös valtiolla ja sen siveellisyydellä, on sanottavana (Neuhouser 2000, 248-249). Ei valtion ’sanomaa’ eikä traditiota ole pakko kuunnella, mutta subjektin vakaaseen moraaliseen asenteeseen voisi kuulua valmius kuunnella niitä. Ideaalisesti siis valtion ja kansalaisen suhde olisi dialoginen. Valtiolla joka tapauksessa on legitiimi oikeus esittää sanomansa, minkä se yleisellä tasolla väistämättä tekeekin ja voisi tehdä myös esimerkiksi kirjastoja ylläpitäessään.

Liberalismin ideologisuus

Sellers kiteyttää liberalismien ja republikanismin suhdetta kehityksenä varhaisista muodoista, jotka tahtoivat kaikille mahdollisimman esteettömän mahdollisuuden edistää yksityisiä hankkeita kohden nykyisiä, julkistenkin projektien arvon tunnustavia muotoja kohtaan. ”But all liberals have sought to avoid the public search for truth about contentious issues.” (Sellers 1998, 121.) Myös Bidsall (1994) kuvaa, miten liberalismien yhdysvaltalaisen politiikan valtavirtana on omaksunut aineksia, jotka eivät kuulu sen peruslogiikkaan.

Näitä historiallisia näkökohtia voimme pitää oireina siitä, että liberalismi perusmuodossaan ei ole adekvaatti valtiokäsityksen perusta ajatellen erityisesti modernin yhteiskunnan kompleksista todellisuutta ja on siinä mielessä ideologinen. Tämä asettaa vakavalla tavalla kyseenalaiseksi liberalismiin premissien pitämisen yleisinä mahdollisen rationaalisuuden perusteina. Kirjastostakin puhuttaessa olisi syytä pyrkiä itsestäänselvyutenä otettuja liberalistisia premissejä avarampaan mahdollisten mielekkäiden yhteiskunnallisten rationaliteettien ymmärrykseen (ks. Suominen 2014/2015).

Lähteet:

Berlin, I. (1958) Two concepts of liberty. In: Berlin, I. Four essays on liberty. London, Oxford University Press, 1969. Pp. 118-172. Based on Berlin's inaugural lecture and first publ. 1958.

Birdsall, W.F. (1994) The myth of the electronic library: Librarianship and social change in America. Westport, CT, Greenwood Press.

Hegel, G.W.F. (1820) Hegel's philosophy of right. Transl. with notes by T.M. Knox. 17th pr. London, Oxford University Press, The German original published 1820. Translation first published by Clarendon Press 1952 and as Oxford University Press paperback 1967.

Mäki, M. (2013) Republikaaninen poliittinen filosofia oikeusfilosofiana: Rousseau ja Hegel. Oulu, Oulun yliopisto.

Neuhouser, F. (2000) Foundations of Hegel's social theory: Actualizing freedom. Cambridge, Mass., Harvard University Press.

Sellers, M. N.S. (1998) The sacred fire of liberty: republicanism, liberalism and the law. Houndmills, B Hegel's Critique of Liberalism

Smith, S.B. (1986) Hegel's Critique of Liberalism. The American Political Science Review, Vol. 80, No. 1 (Mar., 1986), pp. 121-139.

Suominen, V. (2001) Pieni kirjastofilosofi: Kirjastonhoitajuuden käsite sekä ammatillinen, opillinen ja poliittiskulttuurinen käytäntö. Oulu: Oulun yliopisto.

Suominen, V. (2007) The problem of 'userism', and how to overcome it in library theory. Proceedings of the Sixth International Conference on Conceptions of Library and Information Science—"Featuring the Future"

Suominen, V. (2014/2015) About and on behalf of scriptum est: A tiny philosophical prolegomena to a notion of the library and librarianship with a rationality sui generis among the practices related to documentation and communication. Oulu: Oulun yliopisto. (Studia humaniora ouluensia). (Ilmestyy v. 2014 lopulla tai 2015 alussa).